

*Бадражан В. С.,**аспірант III курсу Факультет Літератури**Вільного Міжнародного Університету Молдови (ULIM)**вчитель румунської мови і літератури та загальної літератури**Теоретичної середньої школи «Гінта Латина»**<https://orcid.org/0000-0002-4559-8523>*

ПРОТИРІЧЧЯ У КАНОНІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: НОВИЙ ПОГЛЯД

Анотація. Другий закон логіки Аристотеля, сформульований у «Метафізиці», зосереджений на виключення протиріччя з усного і письмового спілкування. Досі закони античного філософа актуальні. Проте канонічні вірші не підкоряються цьому закону. Присутність в них протиріччя обов'язкові, сприяючи канонізації разом з іншими частинами системи канонічного літературного твору. Є різні способи введення протиріччя у віршах. У цій статті, читач може ознайомитися з 10-ма із них, список яких був складений після ретельного вивчення творів канонічних поетів: Гомер, Овідій, Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Омар Хайям, Вільям Шекспір, Віктор Гюго, Жан де Лафонтен і Йоганн Вольфганг фон Гете. Стаття також показує протиріччя, які знайшлися в першому літературному творі людства – «Епос про Гільгамеша». Окрім досліджених літературних творів, у статті можна знайти і аналіз наукових праць Платона, Аристотеля, Готфріда Вільгельма Лейбніца, Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля і Гарольда Блума.

У вивчення цієї теми були використані класичні і сучасні методи: аналіз, синтез, дедукція, герменевтичний метод наукового дослідження і інтуїтивний метод Карла Гюстава Юнга. Стаття також пояснює роль, мету і етапи літературних протиріччя, будучи абсолютно новим поглядом на цю тему. Новизна погляду полягає в тому, що, якщо починаючи з древніх часів на протиріччя дивилися як на помилку, яку треба було постаратися виключити з усного і письмового спілкування, а в цій статті протиріччя показані з хорошого боку. Вони представлені як необхідність в кожному літературному творі, як спосіб увічнення і канонізації віршів. Публікація написана навколо наукової проблеми: «Завдяки чому літературні твори, зокрема вірші, стають канонічними?», яка стала ще гостріша з появою книзі Гарольда Блума «Західний канон», в 1994-му році. Мета статті – ознайомити науковий світ з однією з рис таких канонічного літературного твору, як – наявність протиріччя.

Ключові слова: канонічна література, літературне протиріччя, антитеза, оксюморон, постмодернізм.

Постановка проблеми. Книга Гарольда Блума «Західний канон» [1], видане в 1994-му році, зачіпає проблему, до рішення якої прагнемо в цій публікації: завдяки чому літературні твори, зокрема вірші, стають канонічними. Серед сучасних літературів і наукових діячів, проблема канонічності віршів виникає не лише при потребі відповіді на поставлене тільки що питання, але і коли стикаємося з постмодернізмом науки і літератури, одна з мети якого повне руйнування канонів. У зв'язку з цим, проблема полягає не лише в тому, щоб знайти відповідь на питання про канонізацію літературних творів, але і переконати науковий і літературний світ, в тому, що справжнє мистецтво,

здатне пережити віки, з'являється завдяки існуванню канонів. Гарольд Блум говорить про цю проблему в згаданій книзі, помітивши, що у науковому світі він самотній, а його наукові праці постійно піддаються різним докорам з боку колег.

Залишаючи на потім спори з постмодерністами, ми зосередимося на першій частині проблеми, поставленій Гарольдом Блумом: завдяки чому літературні твори, зокрема вірші, стають канонічними. Гарольд Блум дійшов висновку, щоб поет міг ставати канонічним, його творчість слід характеризувати трьома словами: оригінальність (яка в розуміння Блума є дивністю), тривога (яку обов'язково повинні викликати вірші у читача) і подолання (згідно яким поет, для того, щоб стати канонічним, повинен здолати впливи стилю і світогляду своїх попередників). Ми ж, в ході власного дослідження, дійшли висновку, що канонічні вірші стали такими завдяки найбільшій кількості рис, чим ті які виявив Блум. Насправді, канонічний літературний твір це ціла система, що складається з 7 елементів, які, у свою чергу, володіють 11-ма рисами.

Мета даної статті – ознайомити науковий світ з однією з рис канонічного літературного твору, під назвою наявність протиріччя. Варто відмітити, що одні тільки протиріччя не зроблять твір канонічним. В той же час, вони обов'язкові для канонічного літературного твору, сприяючи канонізації разом з іншими елементами і рисами системи, частину яких ми вже пояснили в раніше опублікованих статтях. Частину, що залишилася, належить показати науковому товариству в майбутніх публікаціях.

Серед методів, використаних в науковому процесі, які сприяли отриманню цих висновків, можна перерахувати: аналіз, синтез, дедукцію, герменевтичний метод наукового дослідження та інтуїтивний метод Карла Гюстава Юнга.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Без сумніву, світ знав про протиріччя з давніх часів і починаючи з Античності вивчав їх, але трохи під іншим кутом, ніж чим ми в цій статті. Знамениті грецькі філософи того часу: Сократ, Платон і Аристотель дивилися на протиріччя як на неприпустимий чинник. Читаючи діалоги Платона [2], головний персонаж якого Сократ, можна помітити, що майєвтика повністю побудована на виявленні протиріччя. Сократ виходить переможцем з його «концептуальних битв» з греками, завдяки тому що знаходить протиріччя у викладених ними думках, що надавало йому право вважати думку суперника помилковою і можливість переконати його в цьому миттєво.

Прибічником Платона є Аристотель, який в «Метафізиці» [3], формулюючи три закони логіки, другому дав назву – закон заборони протиріччя. Довгий час на протиріччя дивилися

з обережністю. Доказом цьому, німецький філософ Готфрід Вільгельм Лейбніц, формулюючи четвертий закон логіки, повністю погодився із законом протиріччя Аристотеля. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель поміняв точку зору на світ протиріч кажучи, що завдяки вічної суперечкоюю і спільної роботи тези і антитези з'являється синтез. Іншими словами, Гегель стверджував, що все хороше у світі є ні що інше, як результат боротьби протиріч. За життя Гегеля з'явилася і нова літературна течія, під назвою романтизм. Гегель хвалив романтиків за образне вираження – антитеза, яку вони часто вживали у віршах і яка має на увазі зіставлення протиріч.

Нині триває вивчення протиріч, хоча також як і в Древній Греції, на них дивляться як на помилку. Це можна побачити з пояснення, даного слову «протиріччя» Кембріджським словником: *“the fact of something being the complete opposite of something else or very different from something else, so that one of them must be wrong”* [4].

Виклад основного матеріалу. Повертаючись до Гарольда Блума, можемо помітити, що друга риса увічненого твору, на його думку – це тривога, яку вірші повинні викликати у читача. Тут варто відмітити, що протиріччя існують в усіх канонічних поетичних творах, будучи одним із способів викликати тривогу у читача. Це знаходимо в книгах американського критика. Таким чином, читачі «Епоса про Гільгамеша» [5] наповнюються тривогою бачачи, як сильні, молоді, у прямому розумінні велетенські і, здавалося б, безсмертні герої, здатні протистояти навіть богам на початку твору, стають у кінці слабкими, битими вітрами, дощами, роками, маленькими і безсилимими перед смертю.

Протиріччя можемо знайти і у Гомера. Правда, не знаючи літературу, яка до нього існувала, частина з протиріч у нас наявна, а про другу частину можемо здогадуватися за допомогою дедукції. З того що очевидно, порівнюючи «Ліаду» [6] і «Одіссею» [7], в першу чергу впадає у вічі протиріччя в зовнішності і в характері головних героїв. Ахіллес (головний герой «Ліади») – це молодий і високий хлопець, зі світлим волоссям, гордий і повний гніву. В Улісі (головний герой «Одіссеї») місце гордості займає скромність і мовчання, а гнів замінений розумним планом битви і великим терпінням в його віднайденні. Уліс – це чоловік за 40 років, з чорним волоссям, у якому почала з'являється сивина, не великого зросту, але з широкими плечима. Багато крові летить в обох творах. Якщо «Ліада» – це розповідь про битву при Трої і епос закінчується важкою битвою, то «Одіссея» розповідає про мирний час, коли Уліс повертається додому і оповідає про його рідних і їх життєвих труднощах. У кінці другого епосу немає битви. Її заступають боги, кажучи суперникам, що війна – найбільше зло на світі і тому нехай люди живуть у мирі. Також, на початку першого епосу Гомер говорить, що поет не зможе писати без натхнення музи. У «Одіссеї» Гомер стверджує, що часто музу може замінити величезна робота поета над твором.

За допомогою дедукції, знаючи, що Троя – це алегорія, можемо дійти до того, що це фортеця була літературою часу Гомера і традиції людей його часу жити в злості і розбіжності. В ході битви з літераторами і з шкідливими традиціями, Гомер зрівняв із землею Троянську фортецю. Про те що поет виступав проти традицій свого часу допускаючи навмисно суперечливі висловлювання можна зрозуміти, аналізуючи праці Платона і Аристотеля. У них говориться, що раби не є людьми. Вони

на рівні тварин або інструментів, що говорять. Якщо раб бажає отримати свободу, у нього є тільки один шлях добитися бажаної мети – самогубство.

Уліс, повертаючись додому, і розмовляючи з відданими йому рабами називає їх людьми і обіцяє звільнити їх, після вигнання людей, які зайняли його будинок, бенкетують цілими днями і вимагають, щоб його дружина вийшла заміж за одного з них. Не можна було говорити в античності і про участь жінок в громадському житті. Навіть у театрах жіночі ролі грали завжди переодягнуті чоловіки. Це традиція збереглася віками, дійшовши і до часів Шекспіра. У Гомера ж, Пенелопа у відсутність чоловіка, протягом 20 років продовжувала бути царицею Ітаки, а це означало і правити державою.

Перш ніж перейти до наступного канонічного поета, варто пояснити чому поети іноді говорять навпаки те, що колись вважали правдою. Пояснення цього факту варто почати з третьої риси канонічного твору Блума – подолання. На думку американського критика, канонічний поет знаходиться в постійній війні з його попередниками. Якщо він перемагає в цій війні, то в слідство стає частиною літературного канону. Виходячи з цього, повертаючись до нашого відкриття, протиріччя реалізується в два етапи. Перший етап співпадає з молодістю поета, коли він говорить і доводить зворотне того, що писалося до нього. Другий етап протиріч співпадає із старістю поета, коли він воює сам з собою і намагається здолати себе. На другому етапі він переглядає деякі думки молодості, кажучи речі, які потім стають суперечливими в його творчості.

Другу частину протиріч ясно видно в останніх роботах Овідія – «Скорботні елегії» і «Понтики», в яких автор прямим текстом відмовляється від думок викладених в його двох відомих творах молодості «Наука любові» і «Метаморфози»: *“If anyone thinks you shouldn't be read / because you're mine, and thrusts you away, / say: 'Look at the title: I'm not love's master: / that work's already got what it deserved.”* [8, с. 13].

Данте Аліг'єрі писав усе життя «Божественну комедію» [9] як і Гете [10], який усе життя писав «Фауста». Подорож Данте Аліг'єрі починається в пеклі і закінчується у протилежному світі – в раю. У раю поет наближається до Бога, стаючи одним цілому з ним, з його світлом. Як помічає і Гарольд Блум, італійський поет Данте Аліг'єрі, заповнює пекло письменниками, ведучи з ними жорстоку боротьбу. Перемагаючи, він залишив їх на рівні пекла, кажучи цим що вони небиліці здатні пізнати повністю світ. Фауст починає свій шлях теж з пекла, укладаючи пакт з Мефістофелем, посланцем диявола. У кінці п'єси, як і Данте Аліг'єрі, він в раю розмовляє з Богом, який прощає йому гріхи. Ще цікаво спостерігати за тим, як на початку Фауст не може мірятиметься із старістю. Причина, по якій він погоджується на пакт з Мефістофелем, полягає в тому, що посланець пекла може повернути йому молодість. У кінці трагедії, старий Фауст приймає з упокорюванням смерть.

Перше протиріччя можна знайти в назву двох частин, з яких складається «Канцоньєр» [11] Петрарки – «Сонети на життя Мадонни Лаури» і «Сонети на смерть Мадонни Лаури». У першій частині Петрарка описує любов до Лаури як прокляття, як гірке випробування життям, в другій частині – це благодать, дана Богом. Всевишній позбавив Петрарку жіночої любові, але натомість показав йому істинну любов – до Бога, відкриваючи таким чином ворота раю для поета і його коханої. За словами Петрарки, в раю він буде на повіці разом з Лау-

рою. Також, в першій частині можна помітити концептуальну боротьбу Петрарки з Данте Аліг'єрі.

Омар Хайям у своїх рубаях використовує суперечність у формі, але не в змісті. Наприклад, міркуючи про сенс життя, поет говорить в декількох рубаях, що сенс життя в тому, щоб пити вино і проводити час з красунями. У інших же рубаях, персидський поет говорить, що людина не має права витратити своє життя даремно, думаючи тільки про розваги. Суперечлива тільки форма. Красуні і вино лише алегорії, за допомогою яких Хайям говорить, що сенс життя щоб йти до Бога, возз'єднається з ним. Використовує цю алегорію щоб показати на скільки приємний шлях до божества.

У своїй останній п'єсі «Макбет» [12] Шекспір заперечує п'єсу своєї зрілості – «Гамлет» [13]. Це добре помітно, якщо спостерігати за принцами обох трагедій. Гамлет і Малкольм молоді, обоє втратили батьків, які були зрадницьки убиті і їм належить помститися за смерть батьків. Ось тільки Гамлет, довівши свою помсту до кінця помирає сам, і Данія дістається іншому принцю, з чужої держави. У «Макбеті» принц Малкольм, на відміну від Гамлета, не живе прихованим життям, плануючи і реалізуючи сам помсту. Він втікає з країни, робить висновок союз, завдяки якому вбивця його батька убитий, а він стає на трон свого батька. У сонетах Шекспір суперечить з попередниками і в звичайній формі, говорячи про своє невдоволення за допомогою алюзій. Яскравий приклад цьому сонет 130: *"My mistress' eyes are nothing like the sun; / Coral is far more red, than her lips red: / If snow be white, why then her breasts are dun; / If hairs be wires, black wires grow on her head. / I have seen roses damasked, red and white, / But no such roses see I in her cheeks; / And in some perfumes is there more delight / Than in the breath that from my mistress reeks. / I love to hear her speak, yet well I know / That music hath a far more pleasing sound: / I grant I never saw a goddess go, / My mistress, when she walks, treads on the ground: / And yet by heaven, I think my love as rare, / As any she belied with false compare"* [13, с. 136].

Але по повз звичайну форму протиріччя, він використовує і досить інтелігентний спосіб боротьби з попередниками. У першій частині своїх творів англійський драматург ставить в них думки поетів, що жили до нього. Далі поет розвиває їх думки, показуючи, що робота, свого часу, не була доведена до кінця. Яскравий приклад цього являється трагедія «Король Лір» [14].

Байки Жана де Лафонтена і балади Віктора Гюго схоже суперечністю, тим що в кожному з творів цих канонічних письменників зустрічаються антитетичні персонажі.

Якщо романтики писали, використовуючи постійно оксюмори і антитези (образні ворожіння, в основі яких лежать протиріччя), відкривачі модернізму – символісти – увійшли до історії літератури як поети, які застосовують, як правило, естетику потворного. Таким чином в їх віршах краса і потворність завжди поруч.

Можна знайти дуже багато протиріч в літературі. Кожна нова літературна течія з'явилася завдяки протиріччям між представниками течії, що формується, і представниками літературних течій, що існували упродовж багатьох років. Найлегший спосіб переконається в існуванні протиріч – це відвідати бібліотеку і просто подивитися на назву книг: «Принц і жабра» і «Щоденники Адама і Єви» Марка Твена; «Зелені пагорби Африки» Ернеста Хемінгуей; «Любов під час чуми»

Габрієля Гарсія Маркеса; «Старий Заповіт» і «Новий Заповіт», з яких складається Біблія і т. д.

Висновки. Попри те, що в щоденній розмові варто уникати протиріччя, в увічненій літературі це обов'язкова риса, будучи частиною системи, яка сприяє канонізації твору. Пряма мета протиріччя – викликати тривогу у читача. Також, протиріччя є одним з методів боротьби поета з впливом його попередників, що закінчується подоланням «страху впливу». Протиріччя мають два етапи: молодості (коли поет бореться з іншими поетами) і старості (коли поет бореться сам з собою). У канонічних літературних творах протиріччя зустрічаються в наступних формах: 1) суперечливі персонажі; 2) суперечливі місця; 3) незгода з думками інших письменників, з традиціями або з власними думками, викладеними в ранні твори. При цьому незгода завжди супроводжується створенням нових традицій і з викладом нових думок, як у разі епопеї Гомера і сонетів Шекспіра. Незгода може бути сказана прямим текстом або, що частіше, за допомогою алюзії; 4) створення на багато розумного сюжету, який ставить в тінь сюжет твору молодості, як у разі «Макбета» і «Гамлета»; 5) розвиток сюжету інших письменників – як у «Королі Лірі» Шекспіра; 6) використання образних виразів, які мають суперечливу основу (антитезис і оксюморон романтиків); 7) введення у віршах естетики потворного (у разі символістів). 8) показувати, як молода людина стає старою і як змінюється її життя при цьому переході; 9) використати протиріччя як форма вираження, але виключити, в той же час, суперечність сенсу (у випадку з рубаями Омара Хайяма); 10) оголосити про протиріччя в назві твору.

Література:

1. Bloom H. The Western Canon. USA : Harcourt Brace & Company, 1994. 578 p.
2. Plato. The Dialogues. URL: https://webs.ucm.es/info/diciex/gente/agf/plato/The_Dialogues_of_Plato_v0.1.pdf (date of access: 19.07.2022).
3. Aristotle. The Metaphysics. URL: <https://resources.warburg.sas.ac.uk/pdf/akh237b32590817.pdf> (date of access: 19.07.2022).
4. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (date of access: 19.07.2022).
5. The Epic of Gilgamesh. URL: <https://uruk-warka.dk/Gilgamesh/The%20Epic%20of%20Gilgamesh.pdf> (date of access: 19.07.2022).
6. Homer. The Iliad. URL: <https://ia601603.us.archive.org/6/items/in.ernet.dli.2015.123454/2015.123454.The-Iliad.pdf> (date of access: 19.07.2022).
7. Homer. The Odysee. URL: <https://www.boyle.kyschools.us/UserFiles/88/The%20Odyssey.pdf> (date of access: 19.07.2022).
8. Ovid. The Poems Of Exile. URL: http://uploads.worldlibrary.net/uploads/pdf/20121106192032ovidpoemsfromexilepdf_pdf.pdf (date of access: 19.07.2022).
9. Dante A. The Divine Comedy. URL: <https://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Dante-Alighieri-The-Divine-Comedy.pdf> (date of access: 19.07.2022).
10. Goethe. Fauts I & II. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 2014. 329 p.
11. Petrarch. The Complete Canzoniere. URL: <https://www.poetryintranslation.com/klineascanzoniere.php> (date of access: 19.07.2022).
12. Shakespeare W. The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark. URL: <https://www.w3.org/People/maxf/XSLideMaker/hamlet.pdf> (date of access: 19.07.2022).
13. Shakespeare W. Sonete: Sonets. – București : Pandora, 2009. 160 p.
14. Shakespeare W. The Tragedy of King Lear. URL: https://shakespeare.folger.edu/downloads/pdf/king-lear_PDF_FolgerShakespeare.pdf (date of access: 19.07.2022).

Badrajan V. Contradictions in canonical literature: a new look

Summary. Second law to logic Aristotle set forth in “Metaphysics”, concentrated on the exception of contradictions from verbal and writing communication. The laws of ancient philosopher are actual until now. However canonical verses submit to this law. Being in them contradictions to the duty, assisting canonization together with other parts of the system of canonical literary work. There are different methods of introduction of contradictions in verses. In the real article, a reader can will become familiar with 10 from them, list of that was made an after the careful study of works of canonical poets: Homer, Ovidiy, Dante Aligieri, Franchesco Petrarka, Omar Hayam, William Shakespeare, Victor Gugo, Jean de Lafonten and Johannes Volfgang Goethe. The article shows contradictions that were in first literary works of humanity are “Epos about Gilgamesh” also. Except investigational literary works, in the article it is possible to find and analysis of scientific works of Plato, Aristotle, Gotfrid William Leibnits, Georg William Frederic Hegel and Harold Bloom.

In the study of this theme classic and modern methods were used: analysis, synthesis, deduction, hermeneutics method of scientific research and intuitional method of Carl Gustav Ung. The article explains a role also, sweep the stages of literary contradictions, being an absolutely new look to this theme. The novelty of look consists in that, if beginning from ancient times to contradiction looked as on an error that it was necessary to try to exclude from verbal and writing communication, in the real article of contradiction shown from a good side. They are presented as a necessity for every literary works, as a method of immortalization and canonization of verses. Is a publication written round a scientific problem: “what do literary works, in particular verses, become canonical due to?”, what became yet more sharp with appearance to the book of Harold Bloom the “Western canon”, in 1994th. Aim of the article – to acquaint the scientific world with one of lines of such canonical literary work, as is a presence of contradictions.

Key words: canonical literature, literary contradiction, antithesis, oxymoron, post-modernism.